

Dat bepaal ik zelf wel..... of niet?

*Onderzoek naar de invloed van ouders, vrienden
en eigen normatief gedrag op alcoholgebruik en
antisociaal gedrag van jongeren.*

G.C.A.A. Pusztay

Studentnummer: 1624679

Leeuwarden, augustus 2009

Masterscriptie sociologie, route criminologie

Rijksuniversiteit Groningen

Scriptiebegeleider: dr. R. Veenstra

Referent: dr. R. Popping

rijksuniversiteit
groningen

Inleiding

Alcoholgebruik en antisociaal gedrag zijn twee vormen van probleemgedrag onder jongeren. Tegenwoordig wordt er veel nadruk gelegd op het voorkomen van probleemgedrag. Zo probeert de overheid door middel van campagnes invloed uit te oefenen op het gedrag van jongeren. Een voorbeeld van een dergelijke campagne gericht op jongeren is: “Drank maakt meer kapot dan je lief is”, waarmee een schrik-effect wordt gepoogd te bereiken bij de jongere.

Er zijn ook campagnes gericht op ouders. Een logische stap, want via de opvoeding oefenen ouders toch invloed uit op het drankgebruik van hun kind en op (het voorkomen van) antisociaal gedrag. Vanaf de pre-adolescentieperiode verdwijnen ouders echter steeds meer naar de achtergrond en worden vrienden belangrijker in het leven van de jongere. Dit is een normaal verschijnsel, maar krijgt een andere wending indien de jongere een deviante vriendengroep heeft. Hebben de vrienden meer invloed op de jongere dan de ouders en neemt de jongere zodoende de deviante levensstijl over? Normatief gedrag, besef van wat goed is en wat fout, weten wat er moreel gezien van je verwacht wordt, zou ertoe leiden dat een jongere goed van fout weet te onderscheiden. Of niet?

Dit onderzoek richt zich op alcoholgebruik en antisociaal gedrag bij jongeren van 12 tot en met 17 jaar. Er wordt gekeken naar de invloed van ouders, vrienden en eigen normatief gedrag op alcoholgebruik en antisociaal gedrag. Om de invloed van ouders, vrienden en normatief gedrag goed te kunnen onderzoeken zijn de jongeren in vier groepen ingedeeld op basis van hun alcoholgebruik en antisociaal gedrag. Deze vier groepen bestaan uit jongeren die beide probleemgedragingen vertonen of juist niet en uit jongeren die één soort probleemgedrag vertonen (dus alleen alcohol drinken of alleen antisociaal gedrag vertonen). Volgens Rutter, Giller en Hagell (1998) bestaat antisociaal gedrag uit gedrag waarmee jongeren de wet overtreden. In dit onderzoek wordt antisociaal gedrag ruim gedefinieerd. Het

gaat hier om strafbaar gedrag (delicten) en niet strafbaar gedrag zoals pesten, de klas uitgestuurd worden of deelname aan een vechtpartijtje.

Dit onderzoek bouwt voort op bestaand onderzoek omtrent alcoholgebruik en antisociaal gedrag onder jongeren. Het onderscheidt zich van andere onderzoeken door de indeling in vier groepen. Door deze indeling in vier groepen is het mogelijk om gericht te kijken naar wat de invloed is van ouders, vrienden en eigen normatief gedrag op één van beide probleemgedragingen of beide probleemgedragingen tegelijkertijd. Ook mogelijke verschillen in sekse en leeftijd worden meegenomen in dit onderzoek.

Alcoholgebruik en antisociaal gedrag zijn veelvoorkomende probleemgedragingen. Bijna alle leerlingen van het voorgezet onderwijs hebben ooit alcohol gedronken (79%), ongeveer net zo veel jongens (81%) als meisjes (77%). Jongens drinken vanaf 15 jaar meer glazen alcohol per weekend dan meisjes. In de twee hoogste klassen van het basisonderwijs heeft 36% van de leerlingen ooit alcohol gedronken. Hier is een verschil in sekse aanwezig, er zijn meer jongens (43%) dan meisjes (28%) die ooit alcohol hebben gedronken op het basisonderwijs (Monshouwer et al., 2008).

Uit onderzoek naar delicten gepleegd door scholieren tussen de 12 en 15 jaar bleek dat 45% van de ondervraagde jongeren ooit één of meerdere delicten gepleegd had. (Junger-Tas, Steketee & Moll, 2008). Bij antisociaal gedrag is er wederom een verschil in sekse aanwezig, jongens vertonen meer antisociaal gedrag dan meisjes (Junger-Tas et al., 2008; Van der Laan, 2005; Loeber, 1990).

De laatste jaren is echter steeds meer naar voren gekomen dat alcoholgebruik op jonge leeftijd schadelijke effecten heeft op cognitieve functies als leren en het geheugen (Verdurmen et al., 2006; Tapert, Caldwell & Burke, 2004; Hart, 2007). Daarnaast is alcoholgebruik op jonge leeftijd een risicofactor voor het ontstaan van alcoholproblematiek op volwassen leeftijd (Crews, He & Hodge, 2007; Hawkins, Catalano & Miller, 1992; DeWit,

Adlaf, Offord & Ogborne, 2000). Problematisch alcoholgebruik bij jongeren wordt vaak als voorspeller gezien voor antisociaal gedrag op jonge leeftijd (Ellickson, Tucker & Klein, 2003; Verdurmen et al., 2006) en daarnaast is problematisch alcoholgebruik op jonge leeftijd ook een voorspeller voor het plegen van delicten op volwassen leeftijd (Crews et al., 2007; Verdurmen et al., 2006; Ellickson et al., 2003; Hill, White, Chung, Hawkins & Catalano, 2000). Adalbjarnardottir en Rafnsson (2002) hebben dit verband omgekeerd ook aangetoond: het vertonen van antisociaal gedrag op jonge leeftijd verhoogt de kans op later problematisch alcoholgebruik.

Het vertonen van antisociaal gedrag op jonge leeftijd heeft niet alleen gevolgen voor latere leeftijd. Webbink, Koning, Vijic en Martin (2008) hebben aangetoond dat een arrestatie op jonge leeftijd negatieve gevolgen heeft voor de schoolcarrière. Jongeren van 13 tot 15 die worden gearresteerd hebben een 20 tot 23% lagere kans om de middelbare school af te maken.

Eerst zal bestaand onderzoek besproken worden met betrekking tot de invloed van ouders op alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren, wat leidt tot het opstellen van hypothesen voor de invloed van ouders. Vervolgens wordt bestaand onderzoek besproken met betrekking tot de invloed van vrienden op het alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren, wat leidt tot het opstellen van hypothesen voor de invloed van vrienden. Tot slot wordt bestaand onderzoek besproken met betrekking tot de invloed van eigen normatief gedrag op alcoholgebruik en antisociaal gedrag, wat leidt tot het opstellen van een hypothese voor de invloed van het eigen normatief gedrag.

Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd naar de invloed van ouders op alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren. Volgens Vakalahi (2002) is betrokkenheid binnen het gezin een beschermende factor ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren. Adlaf en Ivis (1996) vonden dat hoe meer tijd de jongeren met het gezin doorbrengen en hoe meer

toezicht van de ouders, hoe kleiner de kans is dat de jongeren delinquent gedrag vertonen en veel alcohol drinken. Hechtingssterkte tussen ouders en kind wordt echter niet in alle onderzoeken gezien als een beschermende factor ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren. Zo blijkt uit onderzoek van Van der Vorst et al. (2006) dat de hechtingssterkte tussen ouders en kind geen effect heeft op de alcoholconsumptie van jongeren. Het hanteren van strenge regels omtrent alcoholgebruik heeft wel effect, dit verkleint de kans dat jongeren alcohol gaan drinken (Yu, 2003; Van der Vorst et al., 2005). Gray en Steinberg (1999) tonen aan dat hoe meer de opvoeding gericht is op (beïnvloeding van) het gedrag van jongeren, hoe minder deze jongeren middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen.

Adlaf en Ivis (1996) hebben in hun onderzoek aangetoond dat hoe sterker de relatie is tussen ouders en jongeren, hoe kleiner de kans is dat de jongeren delinquent gedrag vertonen. Angenent (1991) liet zien dat het ontbreken van betrokkenheid en warmte in het gezin een van de factoren is waardoor jongeren antisociaal gedrag vertonen. Ook Van Den Brink (2001) wijst op het belang van warmte binnen een gezin. Een warm klimaat in het gezin verkleint de kans op antisociaal gedrag en ook de invloed van verkeerde vrienden kan teniet worden gedaan door tegenwicht van de ouders.

De houding van ouders speelt ook een belangrijke rol met betrekking tot het alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren. Zo is uit onderzoek gebleken dat een afkeurende houding van ouders ten opzichte van alcohol de kans vermindert dat jongeren alcohol gaan drinken (Yu, 2003; Ary, Tildesley, Hops & Andrews, 1993; Van der Vorst et al., 2007). Als de jongere echter reeds alcohol drinkt, heeft de houding van ouders ten opzichte van het alcoholgebruik van hun kinderen geen effect meer. Yu heeft daarnaast aangetoond dat indien kinderen hun ouders alcohol zien drinken, de kans groter is dat zij zelf ook alcohol gaan drinken en bovendien ook nog eens op een jongere leeftijd beginnen met alcohol (Yu, 2003). Ook Dawson (2000) toont een positief verband aan tussen het hebben van familie met

alcoholproblematiek en het starten van alcoholgebruik op jonge leeftijd. Volgens Spijkerman et al. (2007) is het alcoholgebruik van ouders van grotere invloed op het alcoholgebruik van de jongere dan de houding of normen van ouders ten aanzien van alcoholgebruik. Dit verband is door meerdere onderzoeken aangetoond. Kinderen hebben een grotere kans om zelf middelen te gaan gebruiken (waaronder alcohol) als (een van) hun ouders problemen heeft met alcohol of drugs (Junger-Tas et al., 2008; Yu, 2003; Hawkins et al., 1992; Spijkerman et al., 2007). Maar ook de aanwezigheid van conflicten binnen het gezin zorgt voor een verhoogde kans op alcoholgebruik (Scheer & Unger, 1998; Hall, 2003; Junger-Tas et al., 2008) of delinquent gedrag bij jongeren (Hall, 2003).

Murray en Farrington (2005) hebben zich in hun onderzoek gericht op jongens waarvan een van beide ouders een gevangenisstraf heeft ondergaan. Ze hebben aangetoond dat de kans op antisociaal gedrag aanzienlijk wordt vergroot als een van beide ouders in de gevangenis heeft gezeten. Dit antisociale gedrag kan aanhouden tot (ver) in de volwassenheid.

De volgende hypothesen sluiten hierop aan: *“Als de opvoedingsstijl beter is en/of de hechtingssterkte sterker, dan is de kans kleiner dat de jongere alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont”* en *“Hoe positiever de houding van de ouders is ten opzichte van alcoholgebruik en antisociaal gedrag en/of hoe meer probleemgedrag er binnen het gezin aanwezig is en/of hoe meer conflicten er binnen het gezin zijn, hoe groter de kans is dat de jongere alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont.”*

Het feit dat jongens meer antisociaal gedrag vertonen dan meisjes en het feit dat jongens meer alcohol drinken dan meisjes, lijkt erop te duiden dat jongens gevoeliger zijn voor probleemgedrag. Zouden jongens ook gevoeliger zijn voor de aanwezigheid van probleemgedrag binnen het gezin? Om deze interactie te toetsen is de volgende hypothese opgesteld: *“Jongens hebben een verhoogde kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag ten opzichte van meisjes als er probleemgedrag binnen het gezin aanwezig is”*.

Uit eerdergenoemd onderzoek blijkt een preventieve werking van de houding van ouders ten opzichte van alcohol. Een afkeurende houding van ouders ten opzichte van alcohol vermindert de kans dat jongeren gaan starten met alcoholgebruik. Dit richt zich zodoende alleen op de allerjongsten, dit zijn de jongeren onder de 15 jaar. Om deze bevindingen te toetsen is de volgende hypothese opgesteld: *“De jongeren onder de 15 jaar hebben een hogere kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag dan de jongeren boven de 15 jaar naarmate hun ouders een positievere houding hebben ten opzichte van alcoholgebruik en antisociaal gedrag”*.

In de pre- adolescentieperiode wordt de rol van vrienden groter ten opzichte van de ouders (Brendgen, Vitaro & Bukowski, 2000; Steinberg & Silverberg, 1986). Het negatieve effect van een deviante vriendengroep is vaak aangetoond in relatie tot alcoholgebruik en delinquent gedrag bij jongeren (Silverman & Caldwell, 2008; Fergusson et al., 2002; Junger-Tas et al., 2008; Dekovic, 1999). Als jongeren vrienden hebben die alcohol drinken, hebben zij zelf een grotere kans om alcohol te gaan drinken (Spijkerman et al., 2007; Jackson, 1997; Ary et al., 1993, Hawkins et al., 1992).

Brendgen et al. (2000) hebben aangetoond dat jongeren die gewelddadige delicten hebben gepleegd meer delinquente vrienden hebben en meer tijd met deze vrienden doorbrengen in vergelijking tot niet-delinquente adolescenten. Uit onderzoek van Van de Rakt, Weerman en Need (2005) blijkt dat het hebben van een grotere vriendengroep de kans al doet stijgen dat een jongere zelf delinquent gedrag vertoont.

Sutherland stelde in 1947 al dat crimineel gedrag aangeleerd gedrag is. Sutherland omschrijft in zijn differentiële associatietheorie dat crimineel gedrag een leerproces is en gaat ervan uit dat crimineel gedrag in interacties met anderen wordt geleerd. In deze interacties leert een jongere crimineel gedrag positief te waarderen, ziet kansen en krijgt aspiraties om zelf ook crimineel gedrag te vertonen. Het genoemde leerproces vindt veelal plaats binnen de

vriendengroep (Bruinsma, 2001). Dit leidt tot het opstellen van de volgende hypothese: *“Als jongeren meer vrienden hebben die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, is de kans ook groter dat deze jongeren zelf middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen”*.

Interessant is om te kijken naar wat het effect is van sekse en leeftijd op het hebben van een deviante vriendengroep. Uit eerdergenoemd onderzoek blijkt de negatieve werking van een deviante vriendengroep op alcoholgebruik en antisociaal gedrag voor zowel jongens als meisjes. Pleydon en Schner (2001) hebben aangetoond dat het hebben van een deviante vriendengroep de sterkste voorspeller is voor antisociaal gedrag bij meisjes als er voor ouders, school en andere interpersoonlijke factoren wordt gecontroleerd. Om dit te toetsen is de volgende hypothese opgesteld: *“Meisjes hebben een hogere kans dan jongens op alcoholgebruik en antisociaal gedrag als zij meer beste vrienden hebben die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen”*.

Uit eerdergenoemd onderzoek is de negatieve invloed van een deviante vriendengroep naar voren gekomen. Maar het blijft onduidelijk wie er het meest beïnvloedbaar zijn door hun vrienden: de oudere- of de jongere leeftijdscategorie. Een verschil tussen de oudere- en jongere leeftijdscategorie betreft het uitgaan. De oudere leeftijdscategorie gaat op stap en komt zodoende in aanraking met alcohol en veel andere leeftijdsgenoten. Veenstra, Huitsing, Dijkstra en Lindenberg (in druk) hebben een relatie aangetoond tussen uitgaan en antisociaal gedrag. Daarnaast laat zelfrapportageonderzoek onder jongeren zien dat het gepleegde aantal strafbare feiten het hoogste is onder jongeren tussen de 15 tot en met 17 jaar (Van der Laan, 2005). Zodoende kunnen we verwachten dat de oudere leeftijdscategorie meer beïnvloedbaar is door hun deviante vriendengroep. Om dit te toetsen is de volgende hypothese opgesteld: *“De jongeren van 15 jaar en ouder hebben een hogere kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag dan de jongeren onder de 15 jaar, als zij meer beste vrienden hebben die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen”*.

Nijboer heeft in 1997 een verband aangetoond tussen een gebrek aan normatief gedrag en delinquent gedrag bij jongeren. Volgens Nijboer speelt een gebrek aan normatief gedrag op jonge leeftijd een rol bij het ontstaan van delinquent gedrag. Bij het plegen van delicten op latere leeftijd verandert het gebrek aan normatief gedrag in aangepaste normen over criminaliteit. In dit onderzoek wordt verondersteld dat een gebrek aan normatief gedrag de kans op probleemgedrag bij jongeren vergroot. Dit leidt tot het opstellen van de laatste hypothese: *“Als het eigen normatief gedrag van de jongere beter ontwikkeld is, dan is de kans kleiner dat de jongere alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont”*.

Methode

Data

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een bestaande dataset van Partoer CMO Fryslân. Partoer heeft in 2007 digitaal enquêtes afgenomen bij alle jongeren van 12 tot en met 17 jaar in Noordoost Friesland. In totaal betrof dit 6893 jongeren, waarvan 2939 jongeren de enquête hebben ingevuld. De jongeren zijn middels een brief benaderd, waarin het doel van het onderzoek werd uitgelegd. Tevens bevatte deze brief een inlogcode waarmee de enquête online ingevuld kon worden. Om de respons te verhogen werden er prijzen verbonden aan het meedoen aan het onderzoek. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een respons van 43% ($N= 2939$, gemiddelde leeftijd = 14,4 jaar, $SD=1,63$ en 53,9% meisjes). De vragenlijst is ingedeeld naar risico- en beschermende factoren. Deze factoren zijn verdeeld over verschillende domeinen rondom de jongere: het gezin; de school; de jeugd en de wijk (De Vries & Van Diepen, 2008).

Het onderzoek waarvan de dataset afkomstig is maakt deel uit van de preventiestrategie “Communities that Care” (CtC) die in de Verenigde Staten is ontwikkeld door J. David

Hawkins en Richard F. Catalano. CtC richt zich op probleemgedrag en maatschappelijke uitval onder jongeren en is een vorm van primaire preventie, wat inhoudt dat het zich richt op jongeren die de wet nog niet hebben overtreden. Sinds 1985 is CtC in meer dan vijfhonderd Amerikaanse wijken ingevoerd. Naast de Verenigde Staten wordt CtC ook in Engeland, Wales, Schotland en Australië toegepast. In 1999 is CtC in Nederland van start gegaan in vier pilotgemeentes onder begeleiding van het Nederlands Jeugdinstituut (voorheen het NIZW). Deze vier pilotgemeentes waren: Rotterdam, Amsterdam, Arnhem en Zwolle. In 2003 is CtC uitgebreid met Almere, Den Haag en Leeuwarden en in 2007 is de CtC-vragenlijst voor het eerst afgenomen in Noordoost Friesland (De Boer, 2002; Jonkman, 2000). In het kader van CtC wordt elke vier jaar een cross-sectioneel onderzoek uitgevoerd.

De gegevens van dit onderzoek onder jongeren in Noordoost Friesland zijn niet representatief voor heel Nederland. In vergelijking met landelijke cijfers van CtC (andere steden of gebieden waar CtC is afgenomen) valt op dat het opleidingsniveau van de jongeren uit Noordoost Friesland lager is dan landelijk. Er zijn in Noordoost Friesland meer VMBO leerlingen (33%; landelijk 21%) en minder HAVO (17%; landelijk 25%) en VWO leerlingen (16% landelijk 21%). Ook het opleidingsniveau van de ouders is lager dan landelijk, in Noordoost Friesland heeft 33% van de jongeren ouders die beide hoog zijn opgeleid (MBO en hoger), landelijk is dit 53%. Een ander verschil betreft de etnische achtergrond van de jongeren. Jongeren uit Noordoost Friesland hebben veel vaker een Nederlandse etniciteit dan elders in het land, 95% ten opzichte van 71% landelijk (De Vries & Van Diepen, 2008). Deze verschillen zorgen ervoor dat de jongeren uit dit onderzoek niet representatief zijn voor jongeren in heel Nederland.

Meetinstrumenten

Alcoholgebruik

Het alcoholgebruik van de jongeren werd gemeten met de vraag of de jongere al dan niet alcohol (bier, wijn of sterke drank) heeft gedronken. Positieve beantwoording zorgde voor een ja score op alcoholgebruik.

Antisociaal gedrag

Antisociaal gedrag van de jongere werd gemeten aan de hand van negen items, met een interne consistentie van 0,64. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een vierpuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: 'heb je het afgelopen jaar iemand in elkaar geslagen' en 'heb je het afgelopen jaar opzettelijk iets op straat vernield'. Hoe hoger de score, hoe meer antisociaal gedrag de jongere vertoont.

Opvoedingsstijl ouders

De opvoedingsstijl van de ouders werd gemeten door acht items (interne consistentie van 0,78). Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een vierpuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: 'de regels binnen ons gezin zijn duidelijk' en 'wanneer ik niet thuis ben weten mijn ouders waar ik ben'. Hoe hoger de score, hoe beter de opvoedingsstijl is van de ouders.

Conflicten binnen het gezin

De aanwezigheid van conflicten binnen het gezin werd gemeten door drie items, met een interne consistentie van 0,73. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een driepuntschaal. Een voorbeeld van een vraag is: 'binnen ons gezin wordt vaak naar elkaar geschreeuwd of op elkaar gescholden'. Hoe hoger de score, hoe meer conflicten er zijn binnen het gezin.

Houding ouders ten opzichte van middelengebruik en antisociaal gedrag

De houding van de ouders ten opzichte van middelengebruik en antisociaal gedrag werd gemeten door zes items, met een interne consistentie van 0,72. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een vijfpuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: ‘wat vinden jouw ouders ervan als jij vaak alcohol drinkt’ en ‘wat vinden jouw ouders ervan als jij met iemand vecht’. Hoe hoger de score, hoe positiever de houding is van de ouders ten opzichte van het middelengebruik en antisociaal gedrag van de jongere.

Hechtingssterkte

Hechtingssterkte werd gemeten door elf items, met een interne consistentie van 0,90. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een vierpuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: ‘vind je het leuk om dingen met je vader (en moeder) te doen’ en ‘kun je het goed met je vader (en moeder) vinden’. Hoe hoger de score, hoe sterker de hechtingssterkte tussen de jongere en zijn ouders.

Probleemgedrag binnen het gezin

Probleemgedrag binnen het gezin werd gemeten door vier items, met een interne consistentie van 0,77. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een driepuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: ‘heeft iemand in jouw gezin ooit harddrugs gebruikt’ en ‘heeft iemand in jouw gezin ooit in de gevangenis gezeten’. Hoe hoger de score hoe meer probleemgedrag er aanwezig is binnen het gezin.

Middelengebruik en antisociaal gedrag van vier beste vrienden

Het middelengebruik en antisociaal gedrag van de vier beste vrienden van de jongere werd gemeten door tien items, met een interne consistentie van 0,73. Voor de antwoorden is gebruik gemaakt van een zespuntschaal. Voorbeelden van vragen zijn: ‘hoeveel van je vier beste vrienden zijn het afgelopen jaar door de politie opgepakt’ en ‘hoeveel van je vier beste

vrienden hebben het afgelopen jaar harddrugs gebruikt'. Hoe hoger de score, hoe meer beste vrienden van de jongere middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen.

Normatief gedrag

Het normatief gedrag van de jongere is gemeten door zeven items, met een interne consistentie van 0,70. Voorbeelden van vragen zijn: 'als iemand jou slaat, mag je terugslaan' en 'regels die mij slecht uitkomen ga ik uit de weg'. Hoe hoger de score, hoe meer de jongere beschikt over normatief gedrag (de schalen zijn bij deze items omgedraaid).

Analyses

De jongeren zijn op basis van hun alcoholgebruik en antisociaal gedrag in vier groepen ingedeeld. Deze vier groepen bestaan uit (1) jongeren die alcohol drinken en antisociaal gedrag vertonen ($N= 335$, waarvan 26% meisjes), (2) jongeren die alcohol drinken en geen antisociaal gedrag vertonen ($N= 1540$, waarvan 59% meisjes), (3) jongeren die geen alcohol drinken en wel antisociaal gedrag vertonen ($N= 65$ waarvan 26% meisjes) en (4) jongeren die geen alcohol drinken en ook geen antisociaal gedrag vertonen ($N= 865$ waarvan 58% meisjes).

Als eerste zijn er ANOVA's uitgevoerd met post hoc Scheffe om te kijken welke groepen er van elkaar afwijken met hun gemiddelde scores op de variabelen. Vervolgens is door middel van een multinomiale logistische regressie de invloed van ouders, vrienden en individuele kenmerken van de jongere op alcoholgebruik en antisociaal gedrag onderzocht. In totaal zijn er 134 missing cases van de 2939 respondenten, waarvan de meeste voorkomen bij de variabele opvoedingsstijl. Deze zijn niet meegenomen in de analyse.

Resultaten

In tabel 1 staan de gemiddelde scores van de vier groepen vermeld. Ook is in deze tabel af te lezen welke gemiddeldes van elkaar af bleken te wijken in de post hoc Scheffe test.

Tabel 1: Verschillen in gemiddeldes van de vier groepen

	Alcohol & Antisociaal	Alcohol & Niet Antisociaal	Geen Alcohol & Antisociaal	Geen Alcohol & Niet Antisociaal
Opvoedingsstijl ouders	23,27 ^a	24,79 ^b	25,88 ^{bc}	26,87 ^c
Conflicten binnen gezin	5,96 ^c	5,32 ^b	5,19 ^{ab}	4,80 ^a
Houding ouders	9,41 ^c	8,27 ^b	7,56 ^{ab}	7,13 ^a
Hechtingssterkte	32,88 ^a	35,18 ^b	36,17 ^{bc}	37,64 ^c
Probleemgedrag gezin	4,52 ^b	4,17 ^a	4,14 ^a	4,10 ^a
Gedrag beste vrienden	17,53 ^c	13,62 ^b	11,08 ^a	10,12 ^a
Normatief gedrag	17,86 ^a	20,43 ^b	20,40 ^b	22,11 ^c
<i>Gemiddeldes in dezelfde rij die geen superscript delen verschillen van elkaar in de Post Hoc Scheffe test: $p < 0,05$</i>				

De groep die zowel alcohol drinkt als antisociaal gedrag vertoont scoort het slechtst op alle variabelen. Deze groep scoort het laagst op de variabelen: opvoedingsstijl ouders, hechtingssterkte, normatief gedrag en scoort het hoogst op de variabelen: conflicten binnen gezin, houding ouders, probleemgedrag gezin en gedrag van beste vrienden. De groep die geen alcohol drinkt en geen antisociaal gedrag vertoont scoort het beste op alle variabelen.

De correlaties van alle onafhankelijke variabelen worden in tabel 2 weergegeven, hierin is een onderscheid gemaakt voor de jongens en de meisjes.

Tabel 2: Correlaties voor de jongens (boven) en de meisjes (onder)

	Opvoedingsstijl	Conflicten binnen gezin	Houding ouders	Hechtingssterkte	Probleemgedrag binnen gezin	Gedrag vrienden	Normatief gedrag
Opvoedingsstijl		-0,29	-0,35	0,61	-0,14	-0,28	0,45
Conflicten binnen gezin	-0,35		0,20	-0,45	0,19	0,14	-0,36
Houding ouders	-0,37	0,19		-0,30	0,20	0,30	-0,37
Hechtingssterkte	0,59	-0,52	-0,30		-0,18	-0,25	0,44
Probleemgedrag binnen gezin	-0,10	0,18	0,20	-0,14		0,21	-0,18
Gedrag vrienden	-0,27	0,15	0,24	-0,18	0,14		-0,31
Normatief gedrag	0,43	-0,35	-0,30	0,38	-0,12	-0,29	

Hechtingssterkte correleert hoog met opvoedingsstijl, zowel voor de jongens (0,61) als voor de meisjes (0,59). Ook correleert hechtingssterkte negatief sterk met conflicten binnen het gezin: -0,45 voor de jongens en -0,52 voor de meisjes. Tot slot correleert hechtingssterkte ook hoog met normatief gedrag: 0,44 voor de jongens en 0,38 voor de meisjes.

Opvoedingsstijl correleert hoog met normatief gedrag, ongeveer net zo hoog voor jongens (0,45) als voor meisjes (0,43). Normatief gedrag correleert negatief ook sterk met houding ouders: -0,37 voor de jongens en -0,30 voor de meisjes.

Door gebruik te maken van een toets om verschillen tussen twee correlaties mee aan te tonen (Preacher, 2002) is gekeken of er correlaties zijn die significant van elkaar verschillen voor de jongens en de meisjes. De correlatie tussen hechtingssterkte en conflicten binnen het gezin blijkt significant te verschillen voor de jongens en meisjes: $Z(2939) = -2,47$, $p = 0,013$. Ook de correlatie tussen hechtingssterkte en gedrag beste vrienden blijkt significant te verschillen voor de jongens en de meisjes:

$Z(2939) = 1,98$, $p = 0,047$. Tot slot blijkt de correlatie tussen normatief gedrag en houding ouders ook significant te verschillen voor de jongens en meisjes: $Z(2939) = 2,13$, $p = 0,033$.

Vervolgens is door middel van een multinomiale logistische regressie analyse met als afhankelijke variabele de vier groepen als eerste een model geschat voor sekse,

opvoedingsstijl, conflicten binnen het gezin, houding ouders, hechtingssterkte en probleemgedrag binnen het gezin. De variabelen gedrag beste vrienden en normatief gedrag zijn buiten deze analyse gehouden om eerst te kunnen kijken naar de invloed van sekse en alle variabelen met betrekking tot de invloed van ouders. De proportie verklaarde variantie binnen het model is 25,7%.

De resultaten van deze multinomiale logistische regressie zijn weergegeven in tabel 3.

Tabel 3: Multinomiale logistische regressie voor de vier groepen voor 'sekse' en invloed van ouders: B- waarde, Standaardfout (SE) en Odds Ratio (ExpB)

Vier groepen:	B	(SE)	Exp(B)
Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	1,400	(0,158)	4,057***
Opvoedingsstijl ouders	-0,144	(0,025)	0,866***
Conflicten binnen gezin	0,197	(0,047)	1,217***
Houding ouders	0,351	(0,035)	1,420***
Hechtingssterkte	-0,067	(0,019)	0,936***
Probleemgedrag gezin	0,629	(0,120)	1,876***
Alcohol & Niet Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	-0,124	(0,091)	0,883
Opvoedingsstijl ouders	-0,106	(0,016)	0,900***
Conflicten binnen gezin	0,033	(0,031)	1,034
Houding ouders	0,241	(0,028)	1,272***
Hechtingssterkte	-0,028	(0,012)	0,972*
Probleemgedrag gezin	0,142	(0,104)	1,152
Geen Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	1,319	(0,288)	3,740***
Opvoedingsstijl ouders	-0,025	(0,046)	0,975
Conflicten binnen gezin	0,134	(0,086)	1,143
Houding ouders	0,051	(0,080)	1,052
Hechtingssterkte	-0,021	(0,035)	0,979
Probleemgedrag gezin	0,112	(0,277)	1,118
*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. Tests waren tweezijdig. Referentiegroep is 'Geen alcohol en niet antisociaal'			

In lijn met de opgestelde hypothesen blijkt de invloed van ouders aanwezig: alle variabelen blijken significant in dit model. Als we per groep kijken, zien we dat alle variabelen significant zijn op niveau $p < 0,001$ bij de groep jongeren die alcohol drinken en antisociaal gedrag vertonen. Voor de groep die alleen alcohol drinkt blijken de variabelen opvoedingsstijl ouders, houding ouders en hechtingssterkte significant. Dit houdt in dat hoe beter de opvoedingsstijl is van de ouders en hoe sterker de hechtingssterkte, hoe lager de kans is dat de jongere alcohol drinkt. Maar hoe positiever de houding is van de ouders van de jongeren ten aanzien van middelengebruik en antisociaal gedrag, hoe groter de kans wordt

(1,27) dat de jongere alcohol drinkt. Voor de groep die alleen antisociaal gedrag vertoont blijkt alleen sekse significant. Een jongen blijkt een 3,74 grotere kans te hebben om antisociaal gedrag te vertonen dan een meisje.

Vervolgens is door gebruik van een multinomiale logistische regressie analyse met als afhankelijke variabele de vier groepen, een model geschat voor sekse, opvoedingsstijl, conflicten binnen het gezin, houding ouders, hechtingssterkte, probleemgedrag binnen het gezin, gedrag beste vrienden en normatief gedrag. De proportie verklaarde variantie binnen het model is 43,4%.

De resultaten van deze multinomiale logistische regressie zijn weergegeven in tabel 4.

Tabel 4: Multinomiale logistische regressie voor de vier groepen: B- waarde, Standaardfout (SE) en Odds Ratio (ExpB)

Vier groepen:	B	(SE)	Exp(B)
Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	1,463	(0,175)	4,318***
Opvoedingsstijl ouders	-0,038	(0,029)	0,963
Conflicten binnen gezin	0,100	(0,053)	1,105
Houding ouders	0,238	(0,039)	1,269***
Hechtingssterkte	-0,047	(0,021)	0,954*
Probleemgedrag gezin	0,612	(0,144)	1,845***
Gedrag beste vrienden	0,330	(0,020)	1,391***
Normatief gedrag	-0,410	(0,035)	0,664***
Alcohol & Niet Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	-0,004	(0,100)	0,996
Opvoedingsstijl ouders	-0,063	(0,018)	0,938***
Conflicten binnen gezin	0,001	(0,034)	1,001
Houding ouders	0,179	(0,029)	1,196***
Hechtingssterkte	-0,023	(0,013)	0,977
Probleemgedrag gezin	0,239	(0,116)	1,270*
Gedrag beste vrienden	0,240	(0,016)	1,271***
Normatief gedrag	-0,120	(0,020)	0,887***
Geen Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	1,393	(0,297)	4,028***
Opvoedingsstijl ouders	0,015	(0,047)	1,016
Conflicten binnen gezin	0,089	(0,089)	1,093
Houding ouders	-0,002	(0,081)	0,998
Hechtingssterkte	-0,008	(0,036)	0,992
Probleemgedrag gezin	0,220	(0,277)	1,246
Gedrag beste vrienden	0,108	(0,036)	1,114**
Normatief gedrag	-0,186	(0,054)	0,830**
*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. Tests waren tweezijdig. Referentiegroep is 'Geen alcohol en niet antisociaal'			

Wat als eerste opvalt aan dit model is dat, tegen de verwachting in, de relatie tussen conflicten binnen het gezin en hechtingssterkte met alcoholgebruik en antisociaal gedrag

verdween nadat de variabelen gedrag van beste vrienden en normatief gedrag werden toegevoegd aan het model. Dit duidt op mediatie. De invloed van ouders verloopt blijkbaar deels via de variabelen gedrag beste vrienden en normatief gedrag.

De relatie tussen sekse en het vertonen van probleemgedrag blijkt significant voor de groep die alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont en voor de groep die alleen antisociaal gedrag vertoont. Een jongen heeft een vier keer grotere kans dan een meisje om in één van deze beide groepen te vallen.

Opvoedingsstijl blijkt alleen significant (negatief effect) voor de groep die alcohol drinkt en daarbij geen antisociaal gedrag vertoont. Dit betekent dat hoe beter de opvoedingsstijl is van de ouders van de jongere (dus hoe hoger de score op opvoedingsstijl), hoe kleiner de kans dat een jongere binnen de groep valt die alleen alcohol drinkt. Deze kans is 0,94 kleiner ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en geen antisociaal gedrag vertoont.

Naarmate de houding van de ouders positiever is ten opzichte van middelengebruik en antisociaal gedrag, wordt de kans dat de jongere alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont met 1,27 verhoogd. De kans dat de jongere wel alcohol drinkt maar geen antisociaal gedrag vertoont wordt met 1,2 verhoogd. Dit beide weer ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en geen antisociaal gedrag vertoont.

Indien er probleemgedrag aanwezig is binnen het gezin, blijkt de kans dat de jongere alcohol gebruikt en antisociaal is sterk te stijgen (1,85). Tevens stijgt de kans dat een jongere alcohol drinkt en daarbij niet antisociaal is met 1,27 ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en geen antisociaal gedrag vertoont.

Het hebben van beste vrienden die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, heeft een positief effect op alle groepen. Naarmate een jongere meer vrienden heeft die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, stijgt de kans dat een jongere zelf alcohol

drinkt en antisociaal gedrag vertoont met 1,39 en stijgt de kans dat een jongere alcohol drinkt maar niet antisociaal is met 1,27 ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en geen antisociaal gedrag vertoont.

Normatief gedrag heeft een negatief effect op alle groepen. Hoe hoger de jongere scoorde op normatief gedrag (dus hoe meer de jongere over normatief gedrag beschikt), hoe kleiner de kans is dat de jongere alcohol drinkt en antisociaal gedrag vertoont (0,66 kleiner) en hoe kleiner de kans is dat de jongere alleen alcohol drinkt (0,89 kleiner).

De groep die geen alcohol drinkt en wel antisociaal gedrag vertoont, scoorde (naast sekse) alleen significant op het gedrag van de vier beste vrienden en het eigen normatief gedrag. Waarschijnlijk is dit toe te schrijven aan de kleine grootte van deze groep (N=65), waardoor het tevens de minste power heeft (2,3%). Voor het gedrag van de vier beste vrienden geldt dat hoe meer beste vrienden probleemgedrag vertonen, de kans met 1,11 stijgt dat deze jongeren antisociaal zijn ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en niet antisociaal is. Normatief gedrag heeft een negatieve samenhang met alleen antisociaal gedrag. Als de jongere één score hoger scoorde op normatief gedrag, daalt de kans dat hij in de groep zit die alleen antisociaal gedrag vertoont met 0,83 ten opzichte van de groep die geen alcohol drinkt en niet antisociaal is.

Vervolgens is er een interactie analyse uitgevoerd, waarbij de volgende interacties zijn opgenomen in het model: jongens met probleemgedrag, jongens met gedrag beste vrienden, jongeren 15+ met gedrag beste vrienden en jongeren 15+ met houding ouders. Alleen de interactie jongens met gedrag beste vrienden bleek significant. De proportie verklaarde variantie binnen dit model is 51,8%.

De resultaten van de interactie analyse staan in tabel 5 vermeld.

Tabel 5: Interacties 'probleemgedrag gezin' en 'gedrag beste vrienden' toegevoegd aan multinomiale logistische regressie: B- waarde, Standaardfout (SE) en Odds Ratio (ExpB)

Vier groepen:	B	(SE)	Exp(B)
Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	1,652	(1,386)	5,217
Leeftijd (1= 15+)	-0,082	(0,876)	0,921
Opvoedingsstijl ouders	-0,006	(0,029)	0,994
Conflicten binnen gezin	0,104	(0,054)	1,109
Houding ouders	0,176	(0,052)	1,192**
Hechtingssterkte	-0,044	(0,022)	0,957*
Probleemgedrag gezin	0,480	(0,217)	1,617*
Gedrag beste vrienden	0,293	(0,038)	1,340***
Normatief gedrag	-0,430	(0,036)	0,650***
Jongens * Probleemgedrag gezin	0,293	(0,303)	1,340
Jongens * Gedrag beste vrienden	-0,116	(0,041)	0,890**
Jongeren 15+ * Gedrag beste vrienden	0,088	(0,041)	1,092*
Jongeren 15+ * Houding ouders	0,045	(0,085)	1,046
Alcohol & Niet Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	0,162	(1,107)	1,176
Leeftijd (1= 15+)	1,417	(0,643)	4,126*
Opvoedingsstijl ouders	-0,026	(0,019)	0,974
Conflicten binnen gezin	0,003	(0,037)	1,003
Houding ouders	0,129	(0,034)	1,138***
Hechtingssterkte	-0,019	(0,014)	0,981
Probleemgedrag gezin	0,163	(0,158)	1,177
Gedrag beste vrienden	0,207	(0,029)	1,230***
Normatief gedrag	-0,152	(0,022)	0,859***
Jongens * Probleemgedrag gezin	0,247	(0,247)	1,280
Jongens * Gedrag beste vrienden	-0,102	(0,033)	0,903**
Jongeren 15+ * Gedrag beste vrienden	0,041	(0,033)	1,042
Jongeren 15+ * Houding ouders	0,013	(0,067)	1,013
Geen Alcohol & Antisociaal			
Sekse (1= jongen)	2,319	(2,573)	10,165
Leeftijd (1= 15+)	2,436	(2,385)	11,432
Opvoedingsstijl ouders	0,014	(0,048)	1,014
Conflicten binnen gezin	0,092	(0,090)	1,096
Houding ouders	0,015	(0,081)	1,015
Hechtingssterkte	-0,010	(0,036)	0,990
Probleemgedrag gezin	0,307	(0,430)	1,359
Gedrag beste vrienden	0,159	(0,076)	1,172*
Normatief gedrag	-0,181	(0,054)	0,835**
Jongens * Probleemgedrag gezin	-0,031	(0,566)	0,970
Jongens * Gedrag beste vrienden	-0,076	(0,085)	0,927
Jongeren 15+ * Gedrag beste vrienden	-0,033	(0,096)	0,968
Jongeren 15+ * Houding ouders	-0,328	(0,308)	0,720

 *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. Tests waren tweezijdig. Referentiegroep is 'Geen alcohol en niet antisociaal'

Als we de relatie van de interactie jongens met gedrag beste vrienden specifiekere bekijken zien we dat de kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag voor beide sekse verhoogd wordt, echter de kans op probleemgedrag is voor meisjes groter. Meisjes hebben

een 1,34 grotere kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag als hun beste vrienden middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, terwijl de kans dat jongens alcohol drinken en antisociaal zijn met 1,19 vergroot wordt als hun beste vrienden probleemgedrag vertonen. Deze verhoogde kans voor de jongens (Odds Ratio: 1,19) is niet af te lezen in tabel 5, maar is als volgt te berekenen: $0,293$ (B gedrag beste vrienden) - $0,116$ (B jongens*gedrag beste vrienden) = $0,177$ en de exponent van $0,177$ is $1,19$. De kans dat jongens alcohol drinken en antisociaal gedrag vertonen naarmate zij meer vrienden hebben die probleemgedrag vertonen is significant op niveau $p < 0,001$.

De meisjes blijken ook een $1,23$ hogere kans te hebben om alleen alcohol te drinken als hun beste vrienden middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, terwijl deze kans voor de jongens met $1,11$ verhoogd wordt. De kans dat jongens alcohol drinken naarmate zij meer vrienden hebben die probleemgedrag vertonen is significant op niveau $p < 0,001$.

De interactie jongens met gedrag beste vrienden bleek niet significant voor de groep die alleen antisociaal gedrag vertoont.

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van ouders, vrienden en eigen normatief gedrag op alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren van 12 tot en met 17 jaar. De jongeren zijn op basis van hun alcoholgebruik en antisociaal gedrag ingedeeld in vier groepen. Deze vier groepen bestaan uit jongeren die beide probleemgedragingen vertonen of juist niet en uit jongeren die één soort probleemgedrag vertonen (dus alleen alcohol drinken of alleen antisociaal gedrag vertonen).

De eerste set hypothesen ging over de rol van ouders bij het voorkomen van probleemgedrag. Uit de multinomiale logistische regressie blijkt dat alle variabelen met

betrekking tot de invloed van ouders gerelateerd zijn aan probleemgedrag. Na toevoeging van de variabelen gedrag beste vrienden en normatief gedrag verdwijnt de samenhang van hechtingssterkte en conflicten binnen het gezin met probleemgedrag. Dit duidt op mediatie. De invloed van ouders is duidelijk aanwezig, echter deze invloed verloopt deels via de keuze van de beste vrienden en het normatief gedrag van de jongere zelf (voor verdere uitleg over mediatie zie Baron en Kenny, 1986).

Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat factoren in het gezin als hechtingssterkte, warmte en betrokkenheid de kans op alcoholgebruik en antisociaal gedrag verlagen (Adlaf & Ivis, 1996; Angenent, 1991; Van Den Brink, 2001; Vakalahi, 2002). De zelfstandige invloed van hechtingssterkte op probleemgedrag verdween echter in dit onderzoek bij toevoeging van de variabelen gedrag beste vrienden en normatief gedrag. Deze uitkomst is in lijn met onderzoek van Dekovic (1999), waarin zij heeft laten zien dat effecten van het gezin (zoals hechtingssterkte) relatief klein zijn op probleemgedragingen (zoals alcoholgebruik en antisociaal gedrag) bij jongeren. Dekovic schrijft dit toe aan het feit dat effecten van het gezin minder vat hebben op jongeren in de pre-adolescentietijd. In deze periode gaan jongeren meer met vrienden om en factoren buiten het gezin worden dan ook grotere voorspellers van probleemgedrag. Ook Van der Vorst et al. (2006) hebben in een multivariate analyse aangetoond dat hechtingssterkte geen effect had op de alcoholconsumptie van jongeren.

Uit eerder onderzoek bleek dat de aanwezigheid van conflicten binnen het gezin voor een verhoogde kans op alcoholgebruik (Scheer & Unger, 1998; Hall, 2003; Junger-Tas et al., 2008) en delinquent gedrag zorgt bij jongeren (Hall, 2003). Dit resultaat kwam ook in dit onderzoek naar voren, maar de zelfstandige invloed van conflicten binnen het gezin op probleemgedrag verdween in dit onderzoek bij toevoeging van de variabelen gedrag beste

vrienden en normatief gedrag. De invloed van conflicten binnen het gezin verloopt dus deels via de keuze van beste vrienden en het eigen normatief gedrag.

De tweede set hypothesen ging over de invloed van vrienden op probleemgedrag. Uit de resultaten kwam zoals verwacht naar voren dat naarmate jongeren meer vrienden hebben die middelen gebruiken en antisociaal gedrag vertonen, zij een grotere kans hebben op probleemgedrag. Deze verhoogde kans geldt voor elke groep. Ook andere onderzoeken hebben het negatieve effect van een deviante vriendengroep op alcoholgebruik en antisociaal gedrag aangetoond (Silverman & Caldwell, 2008; Fergusson et al., 2002; Junger-Tas et al., 2008; Dekovic, 1999).

Na het uitvoeren van een interactieanalyse voor sekse met gedrag beste vrienden bleek dat beide seksen een verhoogde kans hebben op probleemgedrag als ze een deviante vriendengroep hebben, maar voor meisjes is deze kans groter. Meisjes zijn dus meer beïnvloedbaar door hun vrienden dan jongens. Dit is een opmerkelijke uitkomst, maar is in lijn met Veenstra, Huitsing, Dijkstra en Lindenberg (in druk). Zij lieten zien dat meisjes een grotere kans hebben op antisociaal gedrag en verklaren dat doordat zij een vriendengroep kiezen die bestaat uit oudere jongens. Deze oudere jongens vertonen echter veelal meer antisociaal gedrag en hebben zodoende een negatieve invloed op de meisjes.

De laatste hypothese ging over de invloed van normatief gedrag op alcoholgebruik en antisociaal gedrag. Normatief gedrag bleek zoals verwacht de kans te verlagen dat jongeren probleemgedrag vertonen. Hoe meer jongeren over normatief gedrag beschikken, hoe kleiner de kans op probleemgedrag. Deze verkleinde kans geldt voor alle groepen. Nijboer (1997) vond ook een verband tussen gebrek aan normatief gedrag en delinquent gedrag bij jongeren.

Er is geen verschil in sekse ten aanzien van alcoholgebruik, maar wel ten aanzien van antisociaal gedrag. Het zijn vooral jongens die antisociaal gedrag vertonen. Jongens blijken een vier keer zo grote kans te hebben dan meisjes om zowel alcohol te drinken en antisociaal

gedrag te vertonen als alleen antisociaal gedrag te vertonen. Deze bevinding komt overeen met eerdere onderzoeken (Junger-Tas et al., 2008; Van der Laan, 2005).

Wanneer er, naast een deviante vriendengroep en een gebrek aan normatief gedrag, tevens sprake is van probleemgedrag binnen het gezin en een positieve houding van ouders ten opzichte van middelengebruik en antisociaal gedrag, dan is de kans groter voor zowel jongens als meisjes dat ze alcohol drinken. Eerder onderzoek heeft dezelfde resultaten aangetoond. Zo blijkt dat alcohol of drugsproblematiek van de ouders de kans vergroot op alcoholgebruik van de jongere (Junger-Tas et al., 2008; Yu, 2003; Hawkins et al., 1992; Spijkerman et al., 2007) en een gevangenisstraf van één van de ouders vergroot de kans op antisociaal gedrag bij jongens (Murray & Farrington, 2005). Ook de houding van ouders blijkt uit onderzoek van invloed op het alcoholgebruik van jongeren, een afkeurende houding ten opzichte van alcohol vermindert de kans dat jongeren alcohol gaan drinken (Yu, 2003; Ary, Tildesley, Hops & Andrews, 1993; Van der Vorst et al., 2007).

Dit onderzoek heeft een aantal implicaties voor de praktijk. Het gedrag van de beste vrienden en eigen normatief gedrag vertonen een sterke samenhang met alcoholgebruik en antisociaal gedrag. Ook de invloed van ouders blijkt een sterke samenhang te vertonen met alcoholgebruik en antisociaal gedrag, ook al verloopt deze invloed deels via de keuze van vrienden en het normatief gedrag van de jongere zelf. Op basis van deze resultaten is het belangrijk dat (preventief) beleid met betrekking tot alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren, zich zowel richt op de jongeren zelf, als hun ouders en vriendengroep. Multi-modale programma's werken op een dergelijke manier. Een goed voorbeeld van een Multi-modaal programma is multi-systeemtherapie, wat zich richt op jongeren die ernstige delicten hebben gepleegd. De interventies zijn gericht op de jongeren en hun gezin, leeftijdgenoten, school en omgeving. Uit verscheidene onderzoeken blijkt multi-systeemtherapie een effectieve interventie te zijn (Nederlands Jeugdinstuut, 2009).

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de invloed van ouders deels via het gedrag van beste vrienden en normatief gedrag loopt. In een volgend onderzoek is het aan te bevelen om ook een mediatie-analyse te doen om te zien hoe deze invloed precies verloopt.

Een sterk punt van dit onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van multinomiale logistische regressie, waarmee er is gekeken naar de samenhang van meerdere factoren met betrekking tot alcoholgebruik en antisociaal gedrag van deze jongeren. De indeling in vier groepen bleek nuttig, aangezien er nu gericht gekeken kon worden naar de invloed van ouders, vrienden en normatief gedrag op zowel beide probleemgedragingen als alleen alcoholgebruik of antisociaal gedrag. Dit heeft significante verschillen tussen de groepen opgeleverd die de invloed van de variabelen op de verschillende probleemgedragingen lieten zien.

Dit onderzoek kent echter ook een aantal beperkingen. Zo is de jongere de enige respondent, wat als nadeel heeft dat de antwoorden subjectief kunnen zijn, vanuit het perspectief van de jongere (Aseltine, 1995). Als alle variabelen die in een onderzoek worden gebruikt afkomstig zijn van dezelfde informant, dient er rekening gehouden te worden met 'shared method variance' bij het interpreteren van de uitkomsten. Als dezelfde informant is gebruikt voor zowel uitkomst- als voorspellende variabelen, kan elke daaruit resulterende correlatie gedeeltelijk verklaard worden door het feit dat dezelfde informant is gehanteerd. Door de aanwezigheid van shared method variance kan het zo zijn dat er verbanden worden gevonden die eigenlijk zijn toe te schrijven aan het gebruik van dezelfde informant. Indien er meerdere informanten aan het onderzoek waren toegevoegd, zoals ouders en vrienden, zou dit mogelijk meer valide resultaten opleveren (Hawker & Boulton, 2000).

De schaal van de afhankelijke variabele 'antisociaal gedrag' heeft een Cronbach's Alpha van 0,64 waardoor de interne consistentie matig is. De Cronbach's Alpha meet hoe goed een X aantal items een bepaald construct meten. In dit geval is dat construct antisociaal

gedrag. Dit betekent dat de schaal van antisociaal gedrag minder betrouwbaar is dan de andere schalen gebruikt in de analyse. Bij een interne consistentie lager dan 0,60 is het niet meer betrouwbaar dat één construct gemeten wordt. Dan wordt het waarschijnlijker dat er meerdere constructen gemeten worden. Een Cronbach's Alpha van 0,64 zit wel boven die ondergrens, maar tien items blijkt wel te weinig om antisociaal gedrag echt betrouwbaar te meten.

Tot slot is de groep welke alleen antisociaal gedrag vertoont en geen alcohol drinkt een kleine groep bestaande uit 65 jongeren. Hierdoor heeft deze groep de minste power om verschillen aan te tonen. Desondanks zijn er toch significante resultaten gevonden tussen deze groep en de andere groepen. Alleen voor het aantonen van wat kleinere verschillen is de omvang van deze groep te gering.

Dit onderzoek heeft zich gericht op de invloed van ouders, vrienden en eigen normatief gedrag op alcoholgebruik en antisociaal gedrag van jongeren. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de invloed van ouders aanwezig is, voor alle groepen, maar een deel van deze invloed verloopt via het gedrag van de beste vrienden en via normatief gedrag. Deze twee kenmerken blijken de grootste voorspellers van alcoholgebruik en antisociaal gedrag bij jongeren. Bovendien blijken meisjes een grotere kans te hebben dan jongens op alcoholgebruik en antisociaal gedrag als hun vrienden dit ook doen.

Literatuur

- Adalbjarnardottir, S. & Rafnsson, F.D. (2002). Adolescent antisocial behavior and substance use. Longitudinal analyses. *Addictive behaviors*, 27, 227-240.
- Adlaf, E.M. & Ivis, F.J. (1996). Structure and relations: the influence of familial factors on adolescent substance use and delinquency. *Journal of Child & Adolescent Substance Use*, 5(3), 1-19.
- Angenent, H. (1991). *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten-Antwerpen.
- Ary, D.V., Tildesley, E., Hops, H. & Andrews, J. (1993). The influence of parent, sibling, and peer modeling and attitudes on adolescent use of alcohol. *The International Journal of the Addictions*, 28(9), 853-880.
- Aseltine, R.H. (1995). A reconsideration of parental and peer influences on adolescent deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 103-121.
- Baron, R.M., Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Boer de, N. (2002). *Communities that Care. Preventie van probleemgedrag bij jongeren. Impressie van de landelijke proefinvoering van CtC (1999-2002)*. Uitgeverij NIZW: Utrecht.
- Brendgen, M., Vitaro, F. & Bukowski W.M. (2000). Deviant friends and early adolescents' emotional and behavior adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 10(2). 173-189.
- Brink van den, G. (2001). *Geweld als uitdaging. De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. Uitgeverij NIZW: Utrecht.

- Bruinsma, G.J.N. (2001). Differentiële associatie en sociaal leren. In E. Lissenberg, S. van Ruller & R. van Swaaningen (Red), *Tegen de Regels IV. Een inleiding in de criminologie* (pag. 119- 133). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Crews, F., He, J. & Hodge, C., (2007). Adolescent cortical development: a critical period of vulnerability for addiction. *Pharmacology, Biochemistry and Behavior*, 86, 189-199.
- Dawson, D.A. (2000). The link between family history and early onset alcoholism: earlier initiation of drinking or more rapid development of dependence? *Journal of Studies on Alcohol*, 61(5), 637-646.
- Dekovic, M. (1999). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6), 667-685.
- Dewit, D.J., Adlaf, E.M., Offord, D.R. & Ogborne, A.C. (2000). Age at first alcohol use: a risk factor for the development of alcohol disorders. *American Journal of Psychiatry*, 5, 745-750.
- Ellickson, P.L., Tucker, J.S. & Klein, D.J. (2003). Ten-year prospective study of public health problems associated with early drinking. *Pediatrics*, 111, 949-955.
- Fergusson, D.M., Swain-Campbell, N.R. & Horwood, L.J. (2002). Deviant peer affiliations, crime and substance use: a fixed effects regression analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(4), 419-430.
- Gray, M.R. & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 574-587.
- Hall, J.A. (2003). Parent-adolescent conflict: an empirical review. *Adolescence*, 22(88), 767-789.
- Hart, H.(2007). Alcohol, drugs, and the adolescent brain. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 49, 883-883.

- Hawker, D.S.J., Boulton, M.J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(4), 441-455.
- Hawkins, J.D., Catalano, R.F. & Miller, J.Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112(1), 64-105.
- Hill, K.G., White, H.R., Chung, I., Hawkins, J.D. & Catalano, R.F. (2000). Early adult outcomes of adolescent binge drinking: person- and variable-centered analyses of binge drinking trajectories. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 24(6), 892-901.
- Jackson, C. (1997). Initial and experimental stages of tobacco and alcohol use during late childhood: relation to peer, parent, and personal risk factors. *Addictive Behaviors*, 22(5), 685-698.
- Jonkman, H.B. (2000). *Communities that Care. Opgroeien in een veilige en leefbare wijk*. Uitgeverij NIZW: Utrecht.
- Junger- Tas, J., Steketee, M., & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Verwey- Jonker Instituut, in opdracht van WODC: Utrecht.
- Laan van der, P.H. (2005). Jeugd, criminaliteit, politie en justitie. Recente ontwikkeling nader beschouwd. *Delikt en Delinkwent*, 70(9), 986-1013.
- Loeber, R., (1990). Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. *Clinical Psychological Review*, 10, 1-41.
- Monshouwer K., Verdurmen, J., Dorsseleer van, S., Smit, E., Gorter, J. & Vollebergh, W. (2008). *Jeugd en riskant gedrag 2007; kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar*. Trimbos-instituut: Utrecht.

- Murray, J., Farrington, D.P. (2005). Parental imprisonment: effect on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life-course. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(12), 1269-1278.
- Nederlands Jeugdinstuut (2009). Dossier opvoedingsondersteuning, multi-modale programma's. Te bereiken via www.nji.nl/eCache/DEF/7/155.html.
- Nijboer, J.A. (1997). *Delinquentie en dwang. Ontwikkeling van delinquent gedrag bij leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Rijksuniversiteit Groningen, Vakgroep strafrecht en criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
- Pleydon, A.P. & Schner, G. (2001). Female adolescent friendship and delinquent behavior. *Adolescence*, 142(36), 189-205.
- Preacher, K.J. (2002). *Calculation for the test of the difference between two independent correlation coefficients*. Te bereiken via: www.quantpsy.org.
- Rakt van de, M., Weerman, F. & Need, A. (2005). Delinquent gedrag van jongens en meisjes. Het (anti)sociale kapitaal van vriendschapsrelaties. *Mens & Maatschappij*, 80(4), 328-352.
- Rutter, M., Giller, H. & Hagell, A. (1998). *Antisocial Behavior by Young People*. New York: Cambridge University Press.
- Scheer, S.D. & Unger, D.G. (1998). Russian adolescents in the era of emergent democracy: the role of family environment in substance use and depression. *Family Relations*, 47, 297-303.
- Silverman, J.R. & Caldwell, R.M. (2008). Peer relationships and violence among female juvenile offenders. An exploration of differences among four racial/ethnic populations. *Criminal Justice and Behavior*, 35(3), 333-343.

- Spijkerman, R., Eijnden van den, R.J.J.M., Overbeek, G. & Engels, R.C.M.E. (2007). The impact of peer and parental norms and behavior on adolescent drinking: the role of drinker prototypes. *Psychology and Health*, 22(1), 7-29.
- Steinberg, L. & Silverberg, S.B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841-851.
- Tapert, S.F., Caldwell, L. & Burke, C. (2004/2005). Alcohol and the adolescent brain. Human studies. *Alcohol Research & Health*, 28(4), 205-212.
- Vakalahi, H.F. (2002). Family-based predictors of adolescent substance use. *Journal of Child & Adolescent Substance Use*, 11(3), 1-15.
- Veenstra, R., Huitsing, G., Dijkstra, J.K. & Lindenberg, S. (in druk). Friday on my mind: the relation of partying with antisocial behavior of early adolescents. *Journal of Research on Adolescence*. Te bereiken via www.gmw.rug.nl/~veenstra
- Verdurmen, J., Abraham, M., Planije, M., Monshouwer, K., Dorsselaer van, S., Schulten, I., Bevers, J. & Vollebergh, W. (2006). *Alcoholgebruik onder de 16 jaar, Schadelijke effecten en effectiviteit van alcoholinterventies*. Trimbos- instituut: Utrecht.
- Vorst van der, H., Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Dekovic, M., & Leeuwe van., J. (2007). The role of alcohol-specific socialisation in adolescent's drinking behavior. In: Vorst van der, H., *The Key to the cellar door. The role of the family in adolescents' alcohol use* (pag. 41- 66). Nijmegen.
- Vorst van der, H., Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Dekovic, M., Vermulst, A. (2006). Parental attachment, parental control, and early development of alcohol use: a longitudinal study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 20(2), 107-116.
- Vorst van der, H., Kerr, M., Stattin, H., & Engels, R.C.M.E. (2007). Bi- directional associations between parents' attitudes about adolescents' alcohol use and adolescents' alcohol use and adolescents' drinking: findings from two longitudinal

studies. In: Vorst van der, H., *The Key to the cellar door. The role of the family in adolescents' alcohol use* (pag. 169- 194). Nijmegen.

Vries de, W. & Diepen van, G. (2008). *Veilig opgroeien in Noordoost Fryslân*. Partoer: Leeuwarden.

Webbink, D., Koning, P., Vujic, S. & Martin, N. (2008). *CPB discussion paper. Why are criminals less educated than non- criminals? Evidence from a cohort of young Australian twins*. Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis: Den Haag.

Yu, J. (2003). The association between parental alcohol-related behaviors and children's drinking. *Drug and Alcohol Dependence*, 69, 253-262.